

PROSTOR

17 [2009] 2 [38]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

268-283 VEDRAN IVANKOVIĆ

ARHITEKT VLADIMIR ANTOLIĆ – ZAGREBAČKI
URBANISTIČKI OPUS IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

ARCHITECT VLADIMIR ANTOLIĆ AND HIS URBAN
PLANS OF INTERWAR ZAGREB

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 711.1(497.5 ZAGREB)“1918/1941”V.ANTOLIC

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
UDC 711.1(497.5 ZAGREB)“1918/1941”V.ANTOLIC

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, ARHITEKTONSKI FAKULTET
UNIVERSITY OF ZAGREB, FACULTY OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
17 [2009] 2 [38]
211-460
7-12 [2009]

SL. 1. URBANISTIČKA SITUACIJA CVJETNOGA NASELJA, OBJAVLJENO 1940.
 FIG. 1 SITE PLAN OF CVJETNO NASELJE, PUBLISHED IN 1940

VEDRAN IVANKOVIĆ

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
HR – 10000 ZAGREB, KAČIČEVA 26

IZVORNI ZNAJSTVENI ČLANAK
UDK 711.1(497.5 ZAGREB)“1918/1941”V.ANTOLIĆ
TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM
2.01.02 – URBANIZAM I PROSTORNO PLANIRANJE
ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 21. 9. 2009. / 25. 11. 2009.

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF ARCHITECTURE
HR – 10000 ZAGREB, KAČIČEVA 26

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
UDC 711.1(497.5 ZAGREB)“1918/1941”V.ANTOLIĆ
TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING
2.01.02 – URBAN AND PHYSICAL PLANNING
ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 21. 9. 2009. / 25. 11. 2009.

ARHITEKT VLADIMIR ANTOLIĆ – ZAGREBAČKI URBANISTIČKI OPUS IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

ARCHITECT VLADIMIR ANTOLIĆ AND HIS URBAN PLANS OF INTERWAR ZAGREB

ANTOLIĆ, VLADIMIR
CVJETNO NASELJE
ZAGREB

Autor u članku, koji je u prvom redu temeljen na istraživanju rukopisa iz arhivske građe osobnog arhiva arhitekta Vladimira Antolića, iznosi do danas nepoznat dio opusa iz Antolićeva teorijskog i stručnog angažmana koji se u javnosti predstavio u nizu predavanja održanih 1933. godine. Autor također ističe i nekoliko do danas neobjavljenih projekata iz 1930-ih te prvi put spominje kolekciju crteža i akvarela koji su dio opusa što je nastao tijekom Antolićeva rada u Parizu oko 1927., a koji su važni za njegovo značenje u kontekstu hrvatske i europske moderne arhitekture i urbanizma između dva svjetska rata.

ANTOLIĆ, VLADIMIR
CVJETNO NASELJE QUARTER
ZAGREB

The author of the paper brings forth the so far unknown part of the architect Vladimir Antolić's oeuvre that includes theoretical and professional work which was made public in the 1933 lectures. The paper is based on the research of the manuscripts from the architect's personal archives. The author also emphasizes several unpublished designs from the 1930s and a collection of drawings and water colours made by Antolić during his workdays in Paris around 1927, which are collectively important for his role in the context of Croatian and European modern architecture and urban planning in the interwar period.

UVOD¹

INTRODUCTION

Vladimir Antolić (1903.-1981.) bio je arhitekt čija su umjetnička i životna uvjerenja stasala u drugoj polovici 1920-ih, u doba u kojem dolazi do sudbonosnoga previranja na europskoj arhitektonskoj sceni. Unatoč socijalnom angažmanu članova novoga pokreta u arhitekturi, koji je naveden kao cilj i u novoj 'borbi za gradove', u deklaraciji iz La Sarraza prevedenoj gotovo istovremeno na hrvatski jezik u Planićevim „Problemima suvremene arhitekture”² – godine početaka afirmacije modernizma u europskoj arhitekturi i godine stručnoga i ideološkoga stasanja Vladimira Antolića u Hrvatskoj bile su prilično nepovoljne. Kapital i spekulacija kao sredstvo ekonomskoga razvoja uzeli su maha puno više od socijalne svijesti investitora i arhitekata te ušli u gotovo sve pore krizom nagriženoga društva. Bilo je to doba koje je kapitalu podređivalo sve kreativne snage, a potrebe kolektiva individualnom interesu, ali i doba koje je istovremeno profiliralo inteligentne pojedince koji u vizije grada neizostavno ugrađuju socijalnu komponentu jedne specifične europske društvene stvarnosti. Ambivalentno 'vrijeme' dakle u kojem se isprepleću sukobi različitih interesa i koje se, prihvaćajući nove odrednice urbanizma, vraćalo u okove starih, provjerenih principa tržišne i zemljišne ekonomije, po kojima su arhitekti realizirali prve moderne projekte. Vladimir Antolić morao je stoga biti osoba koja je već sama po sebi bila razapeta između zahtjeva tržišta i vlastitih stremjenja, utaborenih društvenih normi i

vjere u uspjeh vizionarskih pothvata, te gledano kroz opći europski kontekst – između 'staroga' stila velikih škola i novoga izraza koji već u prvim proklamacijama obećava bolju socijalnu budućnost svijeta. I zaista – pokazao je to već letimičan uvid u Antolićeve prve radove – on je katkad i glede stilskog opredjeljenja bio nesiguran u smjer vlastita puta. Prvi njegovi crteži Pariza i pariških građevina, koje detaljno analizira 1927. godine kao mladi arhitekt koji je nakon studija u Beču otišao na zapad, ukazuju na razmatranja različitih stilova: od još aktualnoga *beaux-artsa* do prvijenaca francuskoga modernizma, poput Augustea Perreta ili Le Corbusiera. Tako se danas može gotovo sa sigurnošću ustvrditi da je Pariz u to presudno doba afilijacije modernih postavki arhitekture u Hrvatskoj, s kojima je Antolić možda bio i djelomično upoznat, utjecao na njegova kasnija idejna i stilska opredjeljenja, primjerice na urbanizam Zagreba 1930-ih – na prvo veliko razdoblje njegova stvaralačkog rada.³ No grandioznost koju Antolić anticipira i izražava u crtežima i akvarelima Pariza, zajedno s iskustvima sovjetske gradogradnje 1930-ih, koju je prema skicama i materijalima za različita predavanja pronadenim u njegovoj kući u Cvjetnome naselju⁴ detaljno proučavao, utjecala je ponajprije na formalističku viziju novoga dijela Zagreba iz prvih godina nakon Drugoga svjetskog rata, iz godina u kojima je zbog potresnih društveno-političkih promjena postojala mogućnost apsolutističkog razmatranja njegove izgradnje.

O Antolićevo je radu do danas dosta pisano. No o njegovim crtežima i akvarelima te o nizu projekata za privatne investitore 1930-ih nije gotovo ništa poznato. Riječ je dakle o dobro poznatome sustvaratelju hrvatske moderne arhitekture, čija je suradnja s drugim velikim hrvatskim arhitektima međuraća i rad na urbanizmu Hrvatske, a osobito tema *Regulacijske osnove Zagreba* i Cvjetnoga naselja, dobro istražena, ali čiji život i rad u cjelini općenito još uvijek nisu dovoljno valorizirani. Stoga ovaj članak – koji se u prvom redu temelji na istraživanju pisane arhivske građe

¹ Članak je rezultat rada na znanstvenom projektu „Urbanističko i pejzažno naslijeđe Hrvatske kao dio europske kulture” glavnog istraživača prof. dr.sc. Mladena Obada Šćitarocija i nastao je uz pomoć gospodina Stanka Antolice, sina Vladimira Antolice, također arhitekta, koji je bezrezervno ustupio uvid u arhivsku građu u vlastitoj kući i bivšoj kući svoga oca u Cvjetnome naselju u Zagrebu te pomogao u utvrđivanju činjenica iz života i rada Vladimira Antolice. Autor se zahvaljuje gospodinu Stanku Antolice na povjerenju i podršci u radu.

² PLANIĆ, 1932.b

³ Premda je 1930-ih Antolić, kako navodi njegov sin po sjećanju iz razgovora s ocem u posjetu Njemačkoj 1970-ih godina, posjetio i Dessau. Tada je Bauhaus na njega ostavio upečatljiv dojam te je to svakako dokaz da Beč i Pariz nisu bili jedini uzori mladomu arhitektu. (Iz dopisa s g. S. Antolićem od 15.7.2009.)

pronađene u arhitektovoj kući u Cvjetnome naselju, a koja do danas nije bila objavljena ili je (većinom) identično ili u nešto izmijenjenom obliku bila objavljena u tadašnjoj arhitektonskoj kronici – ima za cilj ukazati na pravo značenje Antolića kao jednog od najvećih hrvatskih urbanista u razdoblju između dva svjetska rata. A to se posebice odnosi na njegovu borbu za primjenu naprednih urbanističkih rješenja za Zagreb, dakle na primjenu socijalno osviještenoga modela urbanističkog planiranja koji nije bio – pokazat će istraživanje objavljeno u ovom članku – proizvod CIAM-a, već njegova vlastita invencija.

U članku autor stavlja naglasak na do danas nepoznate detalje Antolićeva angažmana 1930-ih koje pronalazimo u sačuvanim rukopisima, kojih su za ovu analizu najznačajniji dijelovi postavljeni u korelaciju s arhitektonskim dobro poznatim radom na urbanističkim problemima Zagreba.

ŽIVOT I RAD 1930-IH⁵

LIFE AND WORK IN THE 1930S

Vladimir Antolić rođen je 4. lipnja 1903. u Dežanovcu kraj Daruvara kao najmlađi od troje djece majke Vikice rođene Wachtl i oca Pavla. Završio je realnu gimnaziju u Bjelovaru, kamo se obitelj preselila dok je pohađao osnovnu školu. Diplomirao je arhitekturu u Beču 4. srpnja 1927. na Visokoj tehničkoj školi na kojoj je polazio specijalističke seminare iz urbanizma kod prof. Brunnera. U Beču je stekao i prvu višemjesečnu praksu u uredu arhitekta Amlachera, nakon čega odlazi u Pariz na novu stručnu praksu u ured arhitekta Bouchera.⁶ U spisima iz arhivskih izvora nema podataka o tome kada Antolić definitivno dolazi iz Pariza u Zagreb, no sigurno je da je već početkom 1930. živio u Zagrebu i da se tada zaposlio u uredu „Freudenreich i Deutsch”. Tako je počela njegova ‘zagrebačka karijera’.

Nakon dvogodišnjega rada, vjerojatno na projektima višestambenih zgrada u Donjem gradu za koje se specijalizirao ured „Freudenreich i Deutsch”, položio je stručni ispit u

Beogradu (1932.), nakon čega stupa na novu službu u Gradskome građevnom odsjeku zagrebačkoga Gradskoga poglavarstva, gdje će ostati sve do potresnih društvenih i organizacijskih promjena nakon završetka Drugoga svjetskog rata. U cijelome tom relativno dugačkom razdoblju bavio se gotovo konstantno urbanizmom Zagreba, radeci u prvom redu na *Regulacijskoj osnovi* zajedno s Josipom Seisselom, Stjepanom Hribarom i Antunom Ulrichom. Regulacija splitskih predjela Bačvice i Firule iz 1932., koju radi s Josipom Pićmanom i Zdenkom Stržičem, natječaj za Regulacijsku osnovu Sušaka 1936., na kojem sudjeluje s Jurjem Neidhardtom i Zdenkom Stržičem te natječaj za Regulacijske osnove Niša i Novoga Sada bili su njegovi rijetki urbanistički projekti iz 1930-ih koji nisu vezani za Zagreb.

Početkom 1930-ih Antolić sudjeluje u osnutku i radu *Radne grupe Zagreb* (RGZ, 1931.-1934.) te s njenim članovima – Zvonimirom Kavurićem, Josipom Pićmanom, Josipom Seisselom, Viktorom Dušanom Hecimovićem, Bogdanom Teodorovićem i Ernestom Weissmannom – 1932. i 1933. sudjeluje u pripremama hrvatske delegacije CIAM-a za Četvrti kongres i na izložbi „Zemlje” krajem 1932. godine.

Tih godina sudjeluje i na nekoliko velikih natječaja, od kojih su najpoznatiji – do 1935. djelomično realiziran projekt paviljonskoga sklopa Poljoprivredno-šumarskoga fakulteta u Maksimiru u Zagrebu (drugonagrađeni) i trećenagrađeni natječajni rad za zgradu Zakladne bolnice u Zagrebu uz Trg bana J. Jelačića (blok Gajeva, Bogovićeve, Petrićeva, Ilica), koje radi s članovima RGZ-a. Antolićevi natječaji 1930-ih (najčešće u koautorstvu s drugim arhitektima), uz navedena dva, bili su također: a) javni i uži natječaji: Dom radničkih ustanova, Zanatska škola, zgrada Gospodarske sloge, Tomislavov dom (na Sljemenu) i Dom inženjera (sve u Zagrebu); crkva Gospe od zdravlja i Bolnica (u Splitu); Školski dom u Gospiću, Gradska štedionica u Sarajevu, Vijecnica u Banjoj Luci, Vijecnica u Vakufu i Kolodvor u Ljubljani; b) interni natječaji: Palača Lige naroda u Ženevi i Židovska bolnica u Zagrebu.

Među samostalnim radovima nalazimo projekt Škole za civilnu obranu od zračnoga napada na Ksaverskoj cesti u Zagrebu, projekt Pučke škole u Varazdinu te niz nedatiranih i neopisanih skica, konceptualnih rješenja i projekata za privatne investitore. U taj ‘nepoznati krug’ pripadaju zgrade: dvokatna interpolacija, samostojeća dvokatnica s vrtom i garažom (obje kuće na nepoznatoj adresi i za nepoznata naručitelja), dvorišna prizemna zgrada za Štefu Ševčik i Anu Bonificić u Vlaškoj 72,⁷ dom službenika Poštanske štedionice na Fratersćaku, Hotel „Banija” u Karlovcu s

SL. 2. MLADI V. ANTOLIĆ 1920-IH
FIG. 2 YOUNG V. ANTOLIĆ, 1920S

SL. 3. V. ANTOLIĆ: AUTOPORTRET, 1929.
FIG. 3 V. ANTOLIĆ: SELF-PORTRAIT, 1929

⁴ Arhitektov osobni arhiv, danas u Hrvatskom muzeju arhitekture, Ivana Gorana Kovačića 37, Zagreb [HMA-VA]

⁵ Rekonstruirano prema podacima iz arhitektova osobnog arhiva [HMA-VA] iz kuće u Cvjetnome naselju u Zagrebu (danas u Hrvatskom muzeju arhitekture, I. G. Kovačića 37, Zagreb), prema podacima iz zapisa osobnika službenika gradske uprave u Zagrebu Državnog arhiva u Zagrebu [DAZG] te iz razgovora i dopisivanja s g. S. Antolićem.

⁶ O mladenackim godinama V. Antolića autoru je još poznato da je svirao violinu u Bjelovaru (vjerojatno u nekom orkestru), da je bio član bjelovarskoga gimnastičkog društva, da se amaterski bavio nogometom i da se osobito zanimao za slikarstvo, o čemu svjedoče već spomenuti mnogi do danas sačuvani crteži i akvareli, koji su u vlasništvu g. S. Antolića i njegove obitelji.

⁷ Dvorišna se zgrada nalazi, prema preslici iz katastra, pokraj vlasništva ‘nadbiskupskog dobra’ u Vlaškoj 74, što znači da je projekt nastao prije 1945. [HMA-VA]

SL. 4. V. ANTOLIĆ: SKICA HOTELA I KINA „BANIJA” U KARLOVCU (NEIZVEDENO?), SREDINA 1930-IH
 FIG. 4 V. ANTOLIĆ: HOTEL AND CINEMA “BANIJA” IN KARLOVAC, SKETCH (UNEXECUTED?), THE MID-1930S

kinodvoranom, kino gospođe Višin (Metropol kino) na nepoznatoj adresi, detaljne studije nekoliko interijera kinodvorana i skice četverokatne interpolacije u nekoliko varijanti pročelja. Četverokatnica za interpolaciju (ili poluinterpolaciju u detaljnijoj razradi) gotovo je sigurno Antolićeva inačica „Doma inženjera” u Šubićevoj ulici u Zagrebu, koju radi početkom 1937. zajedno sa zgradama iste namjene na različitim lokacijama: u Pierottijevoj – u funkcionalnome nastavku tada planiranoga Tehničkog fakulteta te na krizanju Veberove i Vinkovićeve ulice, sto je trebala biti klupska kuća inženjera i arhitekata.⁸

Jedno od krunskih ostvarenja iz opusa obiteljskih kuća bila je vila iz 1934. u Blažekovoj ulici 4 u Zagrebu, koja ukazuje i prije koncepcije i izgradnje Cvjetnoga naselja arhitekтов projektantski pristup blizak izrazu Bauhausa i Le Corbusierovoj purističkoj fazi 1920-ih te koja proporcijama na stanovit način utjelovljuje ‘zlatnu mjeru’ odnosa veličina kuće i parcele, sto ce biti njegov prepoznatljiv izraz i u budućnosti.

Antolić se istovremeno s konkretnim projektantskim radom bavio i problematikom kuće za vikend. Koncipirao je nekoliko teorijskih modela koji su, poput mnogih projekata za privatne investitore, potpuno nepoznat dio njegova opusa, nažalost često sačuvan samo na šturo opisanim skicama i nacrtima.

Kada se govori o njegovomu međunarodnom angažmanu 1930-ih neizbježno treba istaknuti članstvo u organizacijskom odboru CIAM-a, time i u izvršnome tijelu CIAM-a – u CIRPAC-u,⁹ a od sudjelovanja na međunarodnim skupovima ova: desetodnevni boravak Antoliceva i Seissela kao autorā Regula-cijske osnove Zagreba u Njemačkoj od 6. do 16. srpnja 1932. radi upoznavanja načina pro-

vedbe regulacije njemačkih gradova; Četvrti kongres CIAM-a na brodu „Patris II” iz Marseillea u Atenu i u Ateni 1933.; CIRPAC – Kongres u Amsterdamu 1935.; Pripremna konferencija za kongres CIAM-a u Parizu, Budimpešta, 22.-27. siječnja 1937.; CIAM – Kongres u Parizu 1937.; Znanstvenostručno putovanje: Njemačka, Engleska, Belgija, Francuska, Švicarska i Italija, 1937. – odmah nakon kongresa CIAM-a u Parizu. Antolić se istaknuo i kao član u hrvatskim stručnim odborima, i to kao predsjednik Kluba arhitekata i Društva inženjera Hrvatske, član redakcijskog odbora u „Tehničkom listu” i delegat Glavne uprave Udruženja jugoslavenskih inženjera i arhitekata (UJIA).¹⁰

TEKSTOVI I PREDAVANJA KOJI SU PRATILI RAD NA URBANISTIČKIM PROBLEMIMA ZAGREBA 1930-IH

TEXTS AND LECTURES ASSOCIATED WITH HIS WORK ON URBAN PLANNING ISSUES IN ZAGREB IN THE 1930S

Antolić započinje radnu karijeru u Zagrebu u uredu „Freudenreich i Deutsch” 1. ožujka

8 Dok su u javnosti manje-više poznate, u listu „Večer” objavljene, skice za klupsku kuću inženjera i arhitekata na krizanju Veberove i Vojnovičeve te Doma inženjera u Pierottijevoj ulici, Antolićev prijedlog za lokaciju Šubićeve nije do danas evidentiran. U istome je listu objavljena Auerova inačica Doma u Šubićevoj. [*** 1937: 7-8]

9 CIAM – *Congrès internationaux de l'architecture moderne*; CIRPAC – *Comité international pour la résolution des problèmes de l'architecture contemporaine*, izvršno tijelo CIAM-a za organizacijsku provedbu kongresa i provedbu usvojenih rezolucija, sastavljeno od jednog predsjednika i dva dopredsjednika koji su se mijenjali prema mjestu održavanja CIAM-a.

10 Kratak skupni prikaz rada V. Antoliceva, koji je od 1970-ih dopisni član JAZU, objavljen je u: *** 1991: 88-91, i još za njegova života u članku Eugena Frankovića, no tom prilikom vrlo kratko (obavjesno), gdje Franković ukazuje na značenje koje je RGZ imala početkom 1930-ih, poput propagiranja modernog urbanizma i arhitekture, te uopće suvremenoga i naprednoga shvaćanja u umjetnosti, kulturi i društvu [FRANKOVIĆ, 1976: 70]. Prije Drage Galice Tomislav Premerl ističe Antoliceva u kontekstu opsežnog istraživanja hrvatske moderne arhitekture između dva svjetska rata kao autora zagrebačke Regula-cijske osnove (1937.), Cvjetnoga naselja (1939.), regulacije Trga bana Josipa Jelačića u Zagrebu, tzv. ‘Vrtno škole’ u Varaždinu, Tomislavova doma na Sljemenu (1936.) i Ministarstva građevina u Beogradu (1936.) [PREMERL, 1990: 65-66]. Darja Radović-Mahečić navodi njegov autorski rad na međuratnoj zagrebačkoj Regula-cijskoj osnovi i rad u kontekstu suradnje s arhitektom Slavkom Löwyjem (ovog puta kao autora natjecajnoga projekta Gradske štedionice u Sarajevu, zajedno sa Slavkom Löwyjem), te u kontekstu izgradnje stambenih naselja Zagreba 1930-ih kao autora Cvjetnoga naselja [RADOVIĆ-MAHEČIĆ, 1997: 10-27; RADOVIĆ-MAHEČIĆ, 1999: 31-32; RADOVIĆ-MAHEČIĆ, 2002: 186-189]. D. Radović-Mahečić piše također o Antolicevoj suradnji s CIAM-om nakon Atenskoga kongresa te o dopisu Antoliceva i Giediona tijekom 1936. i 1937. na temu organizacije jugoslavenske delegacije za Kongres 1937. [RADOVIĆ-MAHEČIĆ, 2007: 43]. Tamara Bjažić-Klarin ističe njegovu ulogu u osnutku i radu Radne grupe Zagreb, a Zrinka Barišić Marenić ulogu u natjecaju i projektiranju paviljonskoga sklopa Poljoprivredno-sumarskog fakulteta u Zagrebu [BJAZIĆ-KLARIN 2005: 41-54;

1930. godine, u kojem ostaje do 31. ožujka 1932. godine. Od 1. travnja 1932. radi u tzv. „Gradskome gradjevnom XIV. ostsjeku” Gradskog poglavarstva u Zagrebu sve do 1. srpnja 1945. godine, i to u prvom redu na urbanizmu Zagreba, odnosno na izradi i provedbi usvajanja međuratne Regulacijske osnove.¹¹

Prvi trag njegova angažmana koji danas pronalazimo bila su predavanja koja je održao u veljači 1933. u Pučkome učilištu te odmah potom i iskorak protiv najpoznatijih antimodernističkih stajališta početkom tridesetih, iznesenih u poznatome sukobu Petra Knolla i Zvonimira Požgaja, koji se odvijao također kroz predavanja u Pučkom učilištu i kroz članke objavljene nakon predavanja: „Ideologija moderne arhitekture” u ljubljanskoj „Arhitekturi” 1933. te „Ideologija doktora Knolla” u hrvatskom „Književniku” 1934.¹² Antolić se tada uključio na stranu Požgaja braneci napadnuta polazišta moderne arhitekture i funkcionalnog urbanizma.¹³ Reagirao je na dva Knollova članka: spomenuti, objavljen u „Arhitekturi”, i na raniji članak objavljen u „Književniku” 1930.: „Urbanizam s osobitim obzirom na stari Zagreb”, koji je također prethodno održan kao jedno Knollovo predavanje.¹⁴

BARISIĆ MARENIC, 2005: 55-64]. Nakon Drugoga svjetskog rata Antolić je u prvom redu poznat kao autor poslijeratne vizije Zagreba (Direktivna regulacijska osnova 1949.), po kojoj je početkom 1950-ih počela izgradnja današnje Ulice grada Vukovara. Značajan je međutim i kao autor regulacijskih osnova i regionalnih planova niza gradova u Makedoniji krajem 1940-ih te autor regulacijskih osnova, regionalnih planova i urbanističkih projekata regija, gradova i stambenih ili industrijskih naselja u jugoistočnoj Aziji: Burmi, Maleziji i Indoneziji (od sredine 1950-ih do početka 1960-ih), koje izrađuje i potpisuje kao rukovoditelj urbanizacije u posebnoj delegaciji Ujedinjenih naroda za razvoj toga dijela svijeta, a za koje se dio podataka također nalazi u njegovu osobnom arhivu. Antolićev urbanistički opus u jugoistočnoj Aziji, koji je nezaobilazan zbog svjetskog značenja hrvatske arhitekture, koliko je autoru poznato, izuzev skupnoga prikaza Drage Galica u publikaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, gdje se tek spominje, nije do danas nitko objavio.

11 DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić

12 KNOLL, 1933: 124-140; POŽGAJ, 1934: 110-117

13 U članku „Ideologija moderne arhitekture” Knoll iznosi antimodernistička stajališta i kritiku suvremenih težnji za oblikovnim izražavanjem novoga, industrijskog doba. Svoja stajališta Knoll je prethodno iznio na predavanju održanom u Pučkom učilištu u Zagrebu početkom iste godine. U reakciji Zvonimira Požgaja, u članku iz sljedeće godine pod naslovom „Ideologija doktora Knolla”, istaknuta su protustajališta: teza o nužnosti oblikovnih promjena u arhitekturi kao odraza suvremenih tehnoloških i društvenih promjena te obrana naprednih avangardnih umjetničkih stremjenja. Antolić je na Knollovu ‘ideologiju’ reagirao predavanjem kojega je rukopis sačuvan u arhitektovu arhivu, nije datiran (vjerojatno je riječ o 1934.), a ni mjesto održavanja nije poznato (vjerojatno Pučko učilište?). Međutim sigurno je po naslovu i sadržaju da je Antolićevo predavanje nastalo kao reakcija na Knollova predavanja i članke te kritiku arhitekta Marka Vidakovića aktualne regulacijske osnove Zagreba, koje je Antolić bio jedan od autora [ANTOLIĆ, 1933.?g].

14 KNOLL, 1930: 189-197

15 ANTOLIĆ, 1933.?g: bez pag.

16 KNOLL, 1933: 124-140; ANTOLIĆ, 1933.?g: bez pag.

17 ANTOLIĆ, 1933.?g: bez pag.

Knoll je iznio kritiku modernizma i recentnih tendencija urbanizma, koje su se dali naslutiti već i u pripremama za Međunarodni natječaj za regulacijsku osnovu Zagreba 1930./31., ukazujući osobito na vrijednosti kao što su tradicionalizam i regionalizam, ali bez analitičko-funkcionalnoga pristupa problemima novoga arhitektonskog stila i bez priznavanja suvremenih tehničkih dostignuća kao legitimnoga sredstva rada koji je morao rezultirati i novom estetikom modernizma. Za Knolla su moderni impulsi bili samo „propagandistički” i „antitradicionalistički” pokušaji „zatiranja naslijeđa” i slijepa primjena „dekadentnih” europskih pravaca. Antolić u odgovoru na Knollovu „ideologiju” ističe materijalističku deduktivnu metodu kao pravac proučavanja urbanističkih problema, zastupanu od članova CIAM-a, koja je – kako kaže – „jedina ispravna”, te istovremeno Knollov idealističko-induktivni način gledanja života i njegovih pojavnosti naziva uzrokom „velikih zabluda”.¹⁵ Dok Knoll traži opravdanje za modernu arhitekturu i njezino oblikovanje u „svemiru, planetima, stvaranju svijeta, zgrušavanju tekuće magme i u prirodi”,¹⁶ Antolić, kao mladi stručnjak koji je izašao iz jedne od najuglednijih europskih škola s čvrstim znanstvenim postavkama urbanizma, smatra i eksplicitno ističe da „arhitektura nije uzrok samovoljno odabranih oblika u prirodi, niti domišljatost, već plod dugogodišnjeg razvoja građevne tehnike primijenjene na temeljne materijale: drvo, kamen, čelik, beton...” te da u toj njenoj jedinstvenoj osobini treba tražiti umjetnost oblikovanja u skladu s duhom vremena i stupnjem općega društvenog razvoja.¹⁷

Druga strana Antolićeve reakcije krije razočaranje potaknuto kritikom arhitekta Marka Vidakovića, etabliranoga modernista, koji u javnim nastupima (predavanje u Pučkom učilištu) kritizira regulacijsku osnovu Zagre-

SL. 5. FOTOGRAFIJA STAROGA ZAGREBA IZ ARHITEKTOVE ZBIRKE (TZV. LENUCIJEVA POTKOVA – ISTOČNI KRAK: TRG KRALJA TOMISLAVA I UMJETNIČKI PAVILJON U PRVOM PLANU, KATEDRALA I SJEME U DRUGOM) S PRIKAZOM DIJELA REPREZENTATIVNOG PERIVOJNOG UREĐENJA KOJE V. ANTOLIĆ IPAK U JAVNIM PREDAVANJIMA NAZIVA NEPOTREBNIM (!), SREDINA 1930-IH

FIG. 5 PHOTO OF OLD ZAGREB, ARCHITECT'S COLLECTION (SO CALLED LENUĆI'S HORSESHOE – EAST SIDE: KING TOMISLAV SQUARE AND ART PAVILION IN THE FOREGROUND, CATHEDRAL AND SJEME IN THE BACKGROUND) WITH THE DEPICTION OF ONE PART OF THE REPRESENTATIVE PARK WHICH V. ANTOLIĆ CALLED UNNECESSARY IN HIS PUBLIC LECTURES (!), THE MID-1930S

SL. 6. V. ANTOLIĆ U URBANISTIČKOM INSTITUTU HRVATSKE, ZAGREB, GODINA NEUTVRĐENA (VJEROJATNO POČETKOM 1940-IH)

FIG. 6 V. ANTOLIĆ IN THE CROATIAN INSTITUTE OF URBAN PLANNING, ZAGREB, YEAR UNKNOWN (PROBABLY BEGINNING OF THE 1940S)

ba. Predložena regulacijska osnova Zagreba, na kojoj je Antolić radio kao jedan od autora, po Vidakoviću bila je unutar propagiranih granica funkcionalizma – ‘nefunkcionalna’. Pogoden ovom kritikom, Antolić u odgovoru na Knollova stajališta vješto isprepleće ideološka neslaganja s najglasnijim protivnicima modernizma i trenutno aktualnu problematiku izrade i usvajanja regulacijske osnove, stavljajući Vidakovića u relaciju s Knollom.

U konačnici u svojim javnim nastupima Antolić definira funkcionalni urbanizam kao „pitanje funkcionalnoga društvenog uređenja, a ne funkcionalne arhitekture” i kao jedino prihvatljivo rješenje suvremenih urbanističkih problema, što je bio odgovor i na ideološka neslaganja Knolla i Požgaja te na njegova i Vidakovićeve praktična neslaganja oko planiranja novih dijelova Zagreba.¹⁸

Antolić od početka 1932. sudjeluje u radu Radne grupe Zagreb¹⁹ – radne zajednice koje je prvi zadatak bio priprema materijala za sudjelovanje hrvatskih arhitekata na Četvrtom kongresu CIAM-a održanome na temu „Funkcionalni grad”, što je u prvom redu značilo pripremu detaljnih analiza uvjeta stanovanja u hrvatskim gradovima, osobito Zagreba, te analizu industrije, prometa i socijalnoga stanja. Trojica članova RGZ-a: Antolić, Pićman i Weissmann, sudjeluju početkom 1932. i u projektu „Problemi savremene arhitekture” koji polazi od deklaracije iz La Sarraza, prevedene i objavljene u uvodu knjige izdane pod istim nazivom (urednik Stjepan Planić), a poslije iste godine i u prvome broju „Građevnoga vjesnika”.²⁰

Dio materijala prikupljenih za Četvrti CIAM RGZ izlaže na četvrtoj izložbi „Zemlje” održanoj 4.-28. studenoga 1932. u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. U desnome krilu Umjetničkoga paviljona, koje je citavo bilo rezervirano za potresnu tematiku socijalnoga stanovanja zagrebačkih predgrada, RGZ izlaže pod samostalnom tematskom cjelinom „Kuća i život”, zauzimajući, simbolično, ‘lijevo krilo’ tadašnje društvene i umjetničke stvarnosti. Sadržaj i sudionici koji su predstavljani na četvrtoj izložbi „Zemlje” ukazuje na društveni utjecaj i sveobuhvatnost toga pokreta.²¹

U pokazivanju klasnih razlika Radnoj je grupi poslužila komparacija tipova stanovanja u Zagrebu. Utvrđena su bila četiri staleška dijela grada: elitni dio na južnim padinama Medvednice, obiteljske prizemnice u istočnome dijelu grada, donjogradski najamni stanovi i substandardna neplanska izgradnja južno od pruge (Trnje) te na području istočnoga i zapadnoga predgrada.²² Upravo je ovaj posljedni dio bio potresno svjedočanstvo vremena – slika teškoga socijalnog stanja više od četvrtine stanovnika Zagreba, pa upravo njega

Antolić u pripremi svojih javnih predavanja više puta uzima za negativan primjer širenja grada bez osviještene socijalne politike.

Detaljno objašnjenje napora koji su uloženi u pripremanje izložbenih materijala, kao i poznato stajalište RGZ-a da urbanizam mora osigurati kolektivni napredak na temelju unaprijed organiziranoga plana, Antolić je iznio u popratnim predavanjima „Grad i društvo”, održanim u siječnju i veljači 1933. godine u Pučkom učilištu.²³ U prvom je predavanju kao polazište istaknuo zaključke građevnoga savjetnika Wagnera i pripremnoga Kongresa CIAM-a 1931. u Berlinu: „Izgradnja gradova predstavlja organizaciju svih funkcija kolektivnog života u gradu i zemlji i prema tome obuhvaća u širem smislu jednako pojam grada, sela i planiranja.” Potom je istaknuo problem privatnoga vlasništva kod provedbe planova, slobodno gospodarstvo koje je sve većim utjecajem spekulata uzročnik kaosa i zastoja u razvoju gradova, te probleme za-

¹⁸ Prema uredovnoj potvrdi tadašnjega Gradskoga poglavarstva Antolić je radio na izradi i provedbi usvajanja direktivne regulacijske osnove Zagreba zajedno s Josipom Seisselom, Stjepanom Hribarom i Antunom Ulrichom u Gradskome građevnom odsjeku od 2.4.1935. do 1941. god. [DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić]. U tom se razdoblju radilo na doradama varijante koja je proizašla iz razmatranja natjecajnih radova Međunarodnoga natjecaja za Regulacijsku osnovu Zagreba 1930./31. koja je u tiskanom obliku predstavljena 1933. [ANTOLIĆ, SEISSEL, 1933: 73-76]. Nakon višegodišnjega rada upotpunjeni je plan kao varijantu Gradskoga građevnog odjela građevno-regulatorni odbor dao s konzervatorskim propozicijama na javni uvid koji je trajao od 15.8. do 14.11.1936. god. S obzirom na to da prva nagrada na natjecanju nije bila dodijeljena i da grad ima pravo koristiti sve elemente nagrađenih i otkupljenih radova, radna je grupa koristeći dobivene rezultate autorizirala novu Regulacijsku osnovu. Nakon uvazavanja i odbijanja pojedinih primjedbi tako revidirana osnova usvojena je pod službenim nazivom „Generalni regulacioni plan grada Zagreba” na sjednici Gradskoga vijeća 23.12.1937. godine, a ponovno izlaganje zakazano je za 26.3.1938. godine. Druugo je usvajanje provedeno pod ingerencijom Stjepana Hribara 1940. godine. Osnova na kojoj se radilo citavo desetljeće vrijedila je do ukidanja u svibnju 1945. godine [RADOVIĆ MAHEČIĆ, STOK, 1997: 24]. V. Antolić sudjelovao je u izradi međuratne Regulacijske osnove Zagreba u radnoj grupi Antolić, Seissel, Hribar i Ulrich do njezina usvajanja, a potom do 1939. u Odjelu za novogradnje Građevnog odsjeka kojemu je na celu bio Ivan Zemljak [RADOVIĆ MAHEČIĆ, 2007: 43].

¹⁹ RGZ (1932.-1934.), osnivači: Vladimir Antolić, Zvonimir Kavurić, Josip Pićman, Josip Seissel, Viktor Dušan Hecimović, Bogdan Teodorović i Ernest Weissmann.

²⁰ PLANIĆ, 1932.b; PLANIĆ, 1932.a: 7-11. U projektu je ukupno sudjelovalo 19 arhitekata: Vladimir Antolić, Juraj Denzler, Peter Deutsch, Aleksandar Freudenreich, Stjepan Gombos, Mijo Hecimović, Lavoslav Horvat, Drago Ibler, Mladen Kauzlaric, Milovan Kovacevic, Josip Pićman, Stjepan Planić, Zdenko Strizic, Ivan Zemljak i Ernest Weissmann iz Zagreba, te J. Dobovy, B. Kojic, B. Maksimovic i M. Zlokovic iz Beograda [PLANIĆ, 1932.b: 5].

²¹ Od umjetnika članova „Zemlje” sudjelovali su: Antun Augustincić, Marijan Detoni, Krsto Hegedusić, Eugen Kovacevic, Oton Postruznik, Veceslav Radaus, Đuro Tiljak – svi stalni članovi grupe, te njihovi gosti: Ivan Generalić, Zeljko Hegedusić, Antun Mezdijic i Krsto Tompa. Detaljnije o grupi „Zemlja” u: REBERSKI, 1971. Socijalno angazirani

gušenja središta grada prometom zbog neorganiziranoga prijevoza ljudi i robe. Uz kvantifikacijske pokazatelje iz europskih zemalja o nedostatku stambenoga prostora, napose kreveta (primjer Münchena oko 1930., gdje 17.000 ljudi nije imalo vlastiti krevet, ili Düsseldorfa, gdje 65% tuberkuloznih nisu imali vlastiti krevet), Antolić ističe nedostatke kapitalističkog principa izgradnje stanova za rentu. Neučinkovitu socijalnu zaštitu u kapitalističkom svijetu ilustrirao je primjerom američkoga nebodera koji u Europi, kaže Antolić, cinično zovu 'Darom Amerike', a u Americi – također u njegovoj terminologiji – 'otrovom'. Istovremeno New York, u kojem ljudi žive bez osnovnih higijenskih uvjeta, ističe Antolić, u 1928. godini „ima 83.000 praznih stanova u rukama kapitalista”, a prosječni je stanovnik Europe samo „običan, siromašan radnik”. Posebno je Antolić istaknuo nezavidan europski smjer recentnoga razvoja: „Stanovnici velegrada nagomilani u najmanje kase postaju amorfnu masu. Misao im je ve-

zana o brige, a tijelo o 8 i višesatni rad uz masinu.”²⁴

U prvome predavanju Antolić naglašava dva osnovna stajališta vezana za urbanizam Zagreba: prvi da je potrebno provesti promjenu građevnih zakona i drugi da se pješacki i kolni promet moraju odvojiti, a na kraju daje općenito rješenje europske regionalne prostorne ekonomije: „Novi gradovi neće biti ni grad ni zemlja, već i jedno i drugo. Spojit će se u integralnu cjelinu s predgradima visećom željeznicom u tekućoj vrpci. (...) Grad nalazi zemlju i obratno. On nije više fasada, teatar, muzej za starine i stratište, već zdravi organizam – dio same prirode.”²⁵ Ta integralna slika velegrada sublimira sve recentne probleme njegove funkcionalne organizacije – vezu sa selom i vezu velikih predgrada sa središtem, te ukazuje na aktualne smjernice autorske grupe Antolić, Seissel, Hribar, Ulrich u radu na zagrebačkoj *Regulacijskoj osnovi*.

Drugo je predavanje pod istim nazivom „Grad i društvo” održano tri tjedna nakon prvoga. Uz osvrt na povijesni razvoj Zagreba Antolić je ovaj put istaknuo dotadašnje nedostatke izgradnje: „Unutar kvartova između tijesnih ulica izgrađene su kuće jedna uz drugu bez slobodnih ploha. Od gomile krovova ne vide se ni zelenilo ni igrališta. Da se zemljište što bolje iskoristi grade se dvorišne zgrade. Građevni propisi koji omogućuju takvu gradnju nisu drugo do odraz socijalno-ekonomskih odnosa u društvu. Problem su i uglovne kuće koje omogućuju najveće iskorištenje zemljišta, a daju slabo osvjetljenje i loše zračene prostorije.”²⁶ I dalje: „Arhitektura je izraz društva i vremena. Bogato ukrašene fasade zavaravaju promatrača ukazujući na lažno blagostanje, a moderna fasada sa velikim prozorima baje pričom o zraku i svjetlu.”²⁷ Kao svojevrsan zaključak svojih stajališta istaknuo je: „Podjela društva u vezi je sa načinom produkcije i odražava se u tlocrtu grada kao i u formaciji pojedinih elemenata arhitekture i umjetnosti.”²⁸

Bez otkrivanja tih elemenata Antolić je u drugom predavanju – odbacivši stari Howardov model vrtnoga grada i decentralizacije velegrada izgradnjom satelitskih naselja te zauzimajući čvrsto stajalište o prednosti linearnoga grada zamišljenog po uzoru na poznati Miljutinov teorijski model i konkretni Magnitogorsk Ivana Leonidova, industrijski linearni grad nazvan po planini u Uralu bogatoj nalazištima željezne rude – samouvjereno najavio smjer novih, avangardnih svjetskih putova kojima će krenuti hrvatski urbanizam 1930-ih.²⁹ Konceptija Zagreba bila je dakle za Antolića relativno čvrsto određena već oko sredine 1930-ih: avangardni ruski konceptualisti bili su idejno napredniji od tadašnjih zapadnoeuropskih i srednjoeuropskih rješe-

umjetnici u Hrvatskoj djelovali su i ranije. Na trećoj su izložbi od arhitekata, uz suosnivača Dragu Iblera koji izlaze već na prvoj i drugoj izložbi, „Zemlji” priključeni: Lavoslav Horvat, Mladen Kauzlaric, Stjepan Planić (Iblerovi studenti) te Josip Picman i Zdenko Stržić [BJAZIĆ-KLARIN, 2005: 47].

22 BJAŽIĆ-KLARIN, 2005: 47

23 Pripremni rukopisi ovih predavanja pronađeni su u Antolićevoj osobnom arhivu [HMA-VA]. Brojne naznake na otkucanome, konačnom (?) tekstu ukazuju na detaljno dotjerivanje sintakse i leksika, nakon što je sadržajno predavanje bilo već zaokruženo. Predavanje je bilo popraćeno brojnim projekcijama kojih je redoslijed pokazivanja Antolić bilježio rukom na tiskanome prijepisu predavanja. Pronađene su također slike koje su bile korištene za oba predavanja. Neposredno nakon što su bila održana, predavanja su objavljena u „Lutarnjem listu”: ANTOLIĆ, 1933.a: 6; ANTOLIĆ, 1933.b: 8; ANTOLIĆ, 1933.c: 10., te cjelovito u ljubljanskoj „Arhitekturi”: ANTOLIĆ, 1933.d: 42-46. Autor napominje da su Antolićeve predavanja uslijedila nekoliko mjeseci nakon predavanja Stjepana Planića pod nazivom „Arhitektura i društvo”, koje je održano 14.12.1932. godine, i sadržajno se nadopunjuju s Planićevim. Planić je također u „Književniku” 1933. dao opširan prikaz Antolićevih predavanja „Grad i društvo”. Autor također napominje da su za članak relevantni rukopisi pronađeni u Antolićevoj arhivu: ANTOLIĆ, 1933.e, ANTOLIĆ, 1933.f. Budući da se članak temelji na građi pronađenoj u Antolićevoj osobnoj arhivi, njegovi rukopisi pripreme predavanja i članci objavljeni u „Lutarnjem listu” i „Arhitekturi” nisu uspoređivani.

24 ANTOLIĆ, 1933.e: bez pag.

25 ANTOLIĆ, 1933.e: bez pag.

26 ANTOLIĆ, 1933.f: bez pag.

27 ANTOLIĆ, 1933.f: bez pag.

28 ANTOLIĆ, 1933.f: bez pag.

29 Leonidov je projektirao Magnitogorsk kao divovski grad rudnika, tvornica, radnika i tehničara – grad 'bez kraja' s vedutama kojima dominiraju visoki industrijski dimnjaci i višestambene zgrade. Za urbanizam Zagreba Antolićevo idejno opredjeljene blisko ovim prvim koncepcijama linearnih gradova uopće bilo je ključna odluka i – vjerojatno prva eksplicitna misao u njegovu traženju urbanističkih uzora. Međutim Antolić primjenjuje samo pozitivne aspekte sovjetskoga radikalnog planiranja koje ističe u svojim predavanjima. Industrija je tako u Regulacijskoj osnovi iz 1937. dislocirana daleko od stambenih naselja, a visina stambene izgradnje ograničena manje-više na postojećem visinu blokovskog Zagreba.

nja.³⁰ Za Zagreb nije bio prihvatljiv ni povratak na klasičan blokovski urbanizam. Nedostatke blokovskog urbanizma, kao što su nemogućnost prilagodbe suvremenim i funkcionalnim prometnim rješenjima i sl., Antolić spominje u predavanjima nekoliko puta, a između ostalog ističe: „Romantičar kao što je Kamil Sitte još i danas nastoji primijeniti shemu i forme srednjega vijeka u novi grad, još i danas nažalost služi kao uzor za predavače na jednom našem znanstvenom zavodu. (...) Stare historijske dijelove grada valjalo bi postepeno asanirati i pretvoriti u parkove, a sačuvati neke tek najvrednije zgrade za muzej.”³¹ (!)

Problem Zagreba bila je i zastarjela industrija – tvornice u središtu grada nisu bile dovoljno udaljene od stanovanja, a posebnu važnost, po Antoliću, u modernome društvu i gradu imaju nasadi: „Zelenilo u gradu treba biti osim rezervoara zraka i prostor za kretanje ljudi, za sport i rekreaciju. (...) Zrinjevac je skupa reprezentacija nepodesna za odmor. Njegovi skupi nasadi služe tek okolnim luksuznim stanovima za lijep izgled ili za divljenje provincijalaca. (...) O Maksimiru govore izvjesna gospoda sa providnim tendencijama puneci stupce domaćih novina o potrebi konzerviranja tog parka, motivirani nekom zagonetnom simbolikom i estetikom. Međutim, Maksimir je do danas izgubio negdašnji karakter romantičnog tihog parka. Danasnji ljudi ne trebaju više skupe reprezentacije i romantike. (...) Nadalje naš blagopokojni biskup Haulik nije vjerojatno mislio da će tamo vremenom nastati majmunska nastamba s centralnim loženjem i visokim komforom (misli na Zoološki vrt!) dok se istodobno ljudi zavlače u duplja stogova slame da tamo pre-spavaju noc.”³²

Nakon pomalo neobjektivne kritike perivojnih koncepcija 19. stoljeća, koja već zalazi u područje društvenog opredjeljenja i politike (a *nota bene* upravo je ta za hrvatske moderniste karakteristična kritika dekoraterske uloge perivoja i njihove opće gradotvornosti uvelike uzrokovala degradaciju stanovitoga hrvatskog perivojnog koncepta od 1930-ih do danas, sprječavajući njegov kontinuirani razvoj), Antolić je iznio svoj model organizacije novih gradskih nasada. „Zelenilo se mora provlačiti kroz grad poput arterija, u dovoljnoj širini i izolirano od prometa, te u konačnici spojeno sa stvarnom prirodom (Medvednicom i Sljemenom)”, istaknuo je i dodao: „Psihološki je moment u šetnji takvim parkovima povratak ishodišnoj točki i mogućnost doživljajne promjene, sto doprinosi razonodi i odmoru.” Antolić je u cijelosti pokušao projektirati nov, moderni Zagreb, zahvacajući neizbježnim promjenama novoga doba i novih principa urbanizma i stari, postojeći grad, uklopljen u novu perivojnu koncepciju ‘zele-

nih arterija’ koje funkcionalno spajaju prirodna sjeverna područja s novim planiranim gradom na Trnju i novim perivojnim pojasom uz Savu.

Nakon Četvrtoga kongresa CIAM-a Antolić na još jednom javnom predavanju pod nazivom „Funkcionalni grad”, na kojem u prvom redu upoznaje hrvatsku javnost s djelovanjem CIAM-a, iznosi dosege novih spoznaja već poznatih tendencija da se sređivanjem urbanističkih prilika u gradu po principu ‘pravedne jednakosti’ stvaraju uvjeti zdravijega, suvremenijeg stanovanja, funkcioniranja gradskoga prometa, sprječavanja neplanskog širenja predgrada bez infrastrukture, a time i bez osnovnih higijenskih uvjeta stanovanja. Težio je – sada eksplicitno – kroz urbanizam (u prvom redu kroz urbanističku legislativu i smišljeno planiranje predgrada i novih dijelova grada) osigurati socijalnu zaštitu novoga, industrijskog stanovništva.³³ Polazište razmatranjima i uvod ovome predavanju bila je već poznata, ponavljana i prihvaćena moderna koncepcija: „Gradenje grada znači bitnu ljudsku djelatnost povezanu s razvitkom i napretkom života uopće. Djela suvremene arhitekture smiju biti jedino odraz našeg doba. CIAM-ovci odbijaju kategorički primjenu sredstava koja su pripadala prošlim civilizacijama. Svjesni pokreta izazvanog iznašašćem i razvojem strojeva spoznali su potrebu promjene arhitekture i vraćanje pravog obilježja – sociološko-privrednoga. Uvazivši opću ekonomiju treba postaviti arhitekturu na principe ekonomičnosti, koja stedi ljudske napore i ne traži prije svega trgovačku rentabilnost. Potreba najveće ekonomičnosti proizlazi iz općeg teškog stanja, a najsvrsishodnija produkcija pretpostavlja racionalizaciju i standardizaciju arhitekture.”³⁴ Na kraju je iznio osvrt na probleme velikih gradova, no ovaj put – za razliku od ranijih predavanja „Grad i društvo” – zaključujući bez primjera da „gradove ne može asanirati arhitekt sam sa svojim idealnim projektima bez regulacije načina rada i promjene ekonomskog odnosa između ljudi”.³⁵

U predavanju „Funkcionalni grad” Antolić je iznio konkretna polazišta za izradu Regula-cijske osnove Zagreba, po kojoj su uz plan

³⁰ Svi materijali koje je Antolić desetljećima pomno arhivirao u svojoj kućnoj zbirici upućuju na navedeno. Za njegova su predavanja najbolje bili pripremljeni primjeri Sovjetskoga Saveza i najintrigantnijih ruskih urbanista tadašnjice – Miljutina i Leonidova, a u svoju zbirku urbanističkih modela on naknadno dodaje i radijalno-centričnu Moskvu – Staljinov plan s kraja 1930-ih, dok od zapadnih arhitekata u međuratno vrijeme razmatra rješenja željezničkih čvorova Pariza, Milana i Londona, te Le Corbusierove vizije rekonstrukcije Pariza iz 1920-ih i 1930-ih – plan *Voisin* i *Plan 37* – koji su u prvom redu radikalne vizije rušenja i ponovne izgradnje središta Pariza – dijelova koje je ‘zaobisla’ velika urbanistička transformacija Drugoga Carstva. [HMA-VA]

novih područja izgradnje (stambene, trgovačke, industrijske itd., te parkova) i asanaciju postojećih predgrađa bile predviđene i sljedeće smjernice: izgradnja šest četvornih metara parkovnih nasada po stanovniku, izgradnja gradskih vjezbalista, igralista i bazena u parkovima, izgradnja sjeverne obilaznice na sljemenskim padinama te neizbježan smještaj industrije izvan grada, na lokacijama koje su povoljne u odnosu na najčešće vjetrove.

Osim tih smjernica Antolić je za novu osnovu predvidio (a iznio u javnosti još ranije na predavanjima „Grad i društvo“) prijedlog parcelacije s obzirom na veličinu kvartova i visinu izgradnje (širina ulice, setališta itd.). Kvartovi su tako prema budućoj osnovi trebali biti bez kolnoga prometa, izuzev rubnih cesta kojima se povezuju u mrežu, što je bio princip djelomično ostvaren nekoliko godina kasnije u Cvjetnome naselju. No prirodan proces razvoja Zagreba kao radijalnoga tipa grada najzornije prikazuje taj koncept na kojem se radilo u Gradske građevnom odjelu, a koji je suprotan navedenim Antolićevim linearnim i ortogonalnim idejnim polazištima. Model grada s dvije radijalne osi prema ishodištu – Savskom i Držicevom cestom usmjerenim povijesnome središtu, koji bi se izveo po prijedlogu osnove pripremljene za usvajanje 1936. i 1937. godine, kombinirao bi radijalnu (postojeću) strukturu s novim transverzala-ma u smjeru istok-zapad, a integracija staroga i novoga grada zamišljena je kao tehnički prihvatljivo rješenje – podizanjem pruge i kolodvora na stupove.

Novi plan Zagreba – hrvatske *ville fonctionelle* predstavljen je s gotovo cjelokupnim radom „Groupe de travail R.G.Z.“ na izložbi mladih arhitekata u prostorima revije „Cahiers d'Art“ u Parizu, u organizaciji Yvonne Zervos, a potom objavljen i u knjizi Joséa Louisa Serta u izdanju CIAM-a: „Can our Cities Survive“.

Antolić je kroz CIAM-ove općenite principe planiranja grada – dade se zaključiti iz njegovih stajališta koja je pripremao za iznošenje u javnost na predavanjima – nastojao primijeniti suvremenu europsku standardizaciju u hrvatskoj praksi, i to prvi put upravo u izradi i usvajanju međuratne regulacijske osnove Za-

greba. On dakle prihvaća CIAM-ova pravila, što se jasno vidi iz socijalnog i stručnog angažmana na polju urbanizma. No, gotovo je sigurno da je Antolić bio sklon kritičkom promatranju tadašnjih zapadnih tendencija, na što upućuje već spomenuta sklonost sovjetskim modelima novih gradova i kritičko stajalište prema recentnim rezultatima izgradnje zapadnih zemalja (osobito SAD-a – New York) koje iznosi u javnost na predavanjima. Moguće je stoga da su upravo ta Antolićeva stajališta bila uzrok sukoba članova RGZ-a i Le Corbusiera na Četvrtomu kongresu CIAM-a, o kojem je pisao Ernest Weissmann.³⁶

Sredinom tridesetih Antolić je i dalje bio angažiran na terorijskome planu. U kritičkom osvrtu u hrvatskomu književnom mjesecniku „Književnik“ na predavanje o urbanizmu, koje je 1935. godine u prostorijama Udruženja inženjera i arhitekata u Zagrebu održao Hitlerov planer Öhlgötz, Antolić odbacuje mogućnost hrvatske implementacije modela 'nacionalnoga gospodarstva' ili 'nacionaliziranog kapitalizma', kako naziva Öhlgötzov prijedlog, naglašavajući da se bez uređenja svjetskoga gospodarstva ne može srediti unutarnje gospodarsko stanje jedne zemlje.³⁷ Kritika Öhlgötzovih „novih sela na uzvisini“ kao „isforsiranih silueta srednjevjekovnog burga“, zatim društvenoga modela po kojem svaki Nijemac ima automobil i 1000 četvornih metara zemlje kojom privređuje nakon industrijskoga rada (smanjujući time agrarni uvoz) i rješenja središta gradova s „trgovima-kulisama“ koje naziva „skupim i nefunkcionalnim rješenjem“, ukazuje na Antolićev čvrst stav protiv *Heimatstila*, premda je istovremeno eksplicitno podržavao nerazdvojnu vezu sela i grada, a time i ideju snažne nacionalne hrvatske agrarne proizvodnje, koje je predviđet nastanka trebala biti učinkovita prometna povezanost sela i grada.

Antolić dakle nije bio sklon bezuvjetnim radikalizmima ni primjenama predloženih koncepcija iza kojih stoje politička uvjerenja ili vlastiti interesi, pa je stoga njegov angažman imao u prvom redu stručni karakter, a njegov kompleksan psihološki habitus umjetnika-inženjera ponajprije je humanističke prirode.

No uvid u dokumentaciju tadašnjih vlasti ukazuje na neprilike koje je imao upravo zbog iznošenja deklarativno lijevih stajališta. Prema zapisniku iz političke evidencije Policijske uprave u Zagrebu od 2. lipnja 1934. i prethodnom priopćenju Komande IV. armijske oblasti Kraljevine Jugoslavije od 10. ožujka 1933. Antolić je sa zagrebackim udruženjem likovnih umjetnika „Zemlja“ i, kako je navedeno, „...s organizacijom tzv. Radnom grupom, priredio u Umetničkom paviljonu izložbu slikarskih i arhitektonskih radova,

31 ANTOLIĆ, 1933.f: bez pag.

32 ANTOLIĆ, 1933.f: bez pag.

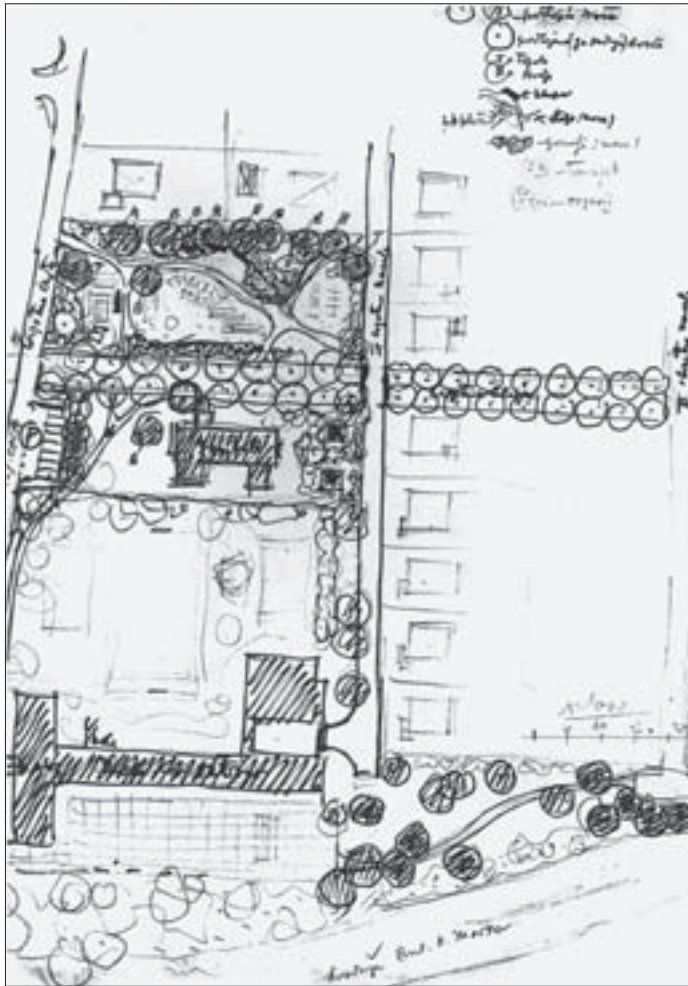
33 ANTOLIĆ, 1933.?h: bez pag.

34 ANTOLIĆ, 1933.?h: bez pag.

35 ANTOLIĆ, 1933.?h: bez pag.

36 Weissmann navodi da je druga inačica Atenske povelje, na kojoj je radio s Antolićem i ostalim članovima RGZ-a (Antolić i Bogdan Teodorović bili su Weissmannovi službeni zamjenici u organizaciji CIAM-a, potvrđeni na Kongresu u Bruxellesu 1930.), bila naklonjenija socijalnom, a ne elitističkome modelu. [WEISSMANN, 1984/85: 32-37]

37 ANTOLIĆ, 1935: 205-207

SL. 7. V. ANTOLIĆ: SKICA URBANISTIČKE SITUACIJE JUGOZAPADNOGA DIJELA CVJETNOGA NASELJA S ODREĐENOM POZICIJOM I OBLIKOM OSNOVNE ŠKOLE, NAKON DRUGOGA SVJETSKOG RATA

FIG. 7. V. ANTOLIĆ: SITE PLAN OF THE SOUTHWEST PART OF CVJETNO NASELJE WITH DETERMINED POSITION AND SHAPE OF AN ELEMENTARY SCHOOL, SKETCH, AFTER WORLD WAR II

kojima se pod maskom propagira komunistički „izviđanja“.³⁸ U zapisniku je dalje navedeno: „Izvidima je ustanovljeno da je spomenuto udruženje rečenu izložbu bilo priredilo u vremenu od 4. do 28. XII. 1932. i da su ti radovi zaista bili izrađeni u komunističkom duhu.“³⁹ Nakon toga Antolić je bio pozivan više puta na saslušanje.

U kasnijim molbama gradskoj upravi zabilježeno je da je Antolić tražio nova namještenja, financijski dodatak zbog rođenja sina (Stanko Antolić, 1936.) i veću placu, pozivajući se na primjer Antuna Ulricha (koji je tada imao 5000 dinara mjesečno, naspram njegovih oko 3000), no uglavnom su ti zahtjevi bili odbijeni bez obrazloženja.⁴⁰ Međutim od 1937., promjenom vodećih funkcija u gradskome Građevnom odjelu, mijenja se i Antolićeva pozicija. Ivan Zemljak, novi predsjednik Građevnog odjela, uputio je predsjedništvu Gradskoga poglavarstva 14. siječnja 1937. dopis kojim kaže da je neslužbeni policijski izvještaj o organizaciji izložbe došao u ruke vijecnika, zbog čega oni nepravomoćno nisu htjeli izglasati Antolićeve molbe. Zemljak naglašava da izložba RGZ-a

nije imala nikakav politički predznak, već isključivo socijalni, da je bila prijavljena i dopuštena, te da je u rad sedmorice autora uloženi velik trud s ciljem razaznavanja urbanističke, stambene i zdravstvene situacije u Zagrebu, a napose da je s prikazanim materijalima izrađenim za Četvrti kongres CIAM-a predstavljala rezultate međunarodnog angažmana naših arhitekata.⁴¹ Prema uvjerenjima iz tadašnje policije, koja su izdana na službeni zahtjev Poglavarstva grada, protiv Antolića više nije bilo nikakvih prijava ni procesa, a naglašavalo se njegovo dobro moralno vladanje, što je bio uvjet za stalno namještenje u Gradskom poglavarstvu.⁴²

U javnim nastupima Antolić također kritizira način funkcioniranja Građevnog odjela Gradskoga poglavarstva kojim tada predsjedava Ivan Zemljak. U funkciji predsjednika „Kluba arhitekata“ i „Društva inženjera Hrvatske“ Antolić je u javnoj anketi Gospodarske sloge u Zagrebu, održanoj 1. prosinca 1939. u prostorijama Gospodarske sloge, iznio sve probleme u funkcioniranju Građevnog odjela, tražeci javno reorganizaciju tehničkog rukovodstva koje ne pokazuje elastičnost i ekspeditivnost u radu. Za to je naveo primjer potpisivanja pogodbe s izvršiteljima radova za Cvjetno naselje nakon što su radovi već bili završeni. Prema Antolićevim kasnijim konstatacijama Zemljak se nije protivio ovom istupu. No, dok je u objedinjenom rješenju za oba slučaja – štrajk radnika elektrotehničkog obrta i javna kritika matične institucije, datiranom 13. prosinca 1939. – žalba Saveza hrvatskih obrtnika odbačena s obrazloženjem da je Antolić kao mandatar činovnika i namještenika-kućevlasnika i tehnički upravitelj gradilišta imao pravo tražiti drugog izvođača bez obzira na razlog zbog kojeg su rokovi za završetak radova bili prolongirani, njegov postupak kojim u javnim nastupima proziva očito korumpiran Gradski građevni ured bio je strogo sankcioniran, a konačan zaključak

³⁸ DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić

³⁹ DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić

⁴⁰ „... zamoljeno se mjesto neće popuniti ove godine, ... odbija se molba..., ... nema osnove za povećanje place“ itd. [DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić]

⁴¹ DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, I. Zemljak

⁴² DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić

⁴³ DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić

⁴⁴ Iz zapisnika tadašnjega Gradskoga poglavarstva vidi se da je Antolić više puta zbog službenih putovanja kojima je cilj, kako se navodi, „upoznavanje našeg urbanizma s tekovinama evropskog“ uzeo dopust ili godišnji odmor. Tako prema zabilježenom putuje u Francusku, Englesku, Nizozemsku, Njemačku i Italiju. [DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić]

⁴⁵ Predavanje u skraćenom obliku objavljeno je u kolovozu iste godine u „VPS-u“ – časopisu za vodnu, plinsku i sanitarnu tehniku [ANTOLIĆ, 1937: 169-176]. Cjelovito je sačuvano u rukopisu u arhitektovom osobnom arhivu [HMA-VA]. U službenoj listi članova CIRPAC-a i CIAM-a, koja je bila upućena u Le Corbusierov ured u Parizu, Rue

rješenja glasio je: „Vladimiru Antoliću za-branjuje se bilo kakav javni nastup u kojemu kritizira organizaciju u kojoj radi!”⁴³

Antolić je krajem 1930-ih više puta putovao izvan Hrvatske.⁴⁴ U siječnju 1937. sudjelovao je na konferenciji arhitekata istočnih zemalja CIRPAC-a u Budimpešti gdje je održao predavanje „Razvoj naših gradova”.⁴⁵ Tada upoznaje istočnoeuropsku stručnu javnost s regulacijskom osnovom Zagreba i stanjem hrvatskog urbanizma te iznosi usporedbu nerazmjera materijalnoga statusa građana i uvjeta stanovanja: izgradnje na relacijama Tuškanac – periferija, park ispred hotela Esplanade – javni prostori Trnja, građanski centar zaštićen prugom – plavno i opasno južno predgrađe itd. Sada je, međutim, proširujući svoju raniju analizu iz priprema za Četvrti kongres, četvrtu izložbu „Zemlje” te predavanja „Grad i društvo” i „Funkcionalni grad”, ukazao i na nerazmjere unutar Donjega grada: život u najamnim kućama i u podrumskim stanovima i ruševnim kućama u središtu (Tkalciceva ulica) bez osnovnih higijenskih uvjeta. Zaključak je glasio: „Provedba urbanističkih principa ovisi o ekonomskom društvenom sustavu, a zadaća i mogućnost arhitekata leži u tehničkom rješavanju problema u okviru postojećeg društva te ispitivanju zapreke uspješnog provođenja i davanju smjernica za ispravnije rješavanje urbanističkih problema gradova”,⁴⁶ a to je zapravo bila stanovita sublimacija Antolićeve ‘borbe za gradove’ i za novi hrvatski urbanizam koji je trebao stasati na principima CIAM-a i nekim dobrim iskustvima u planiranju i gradogradnji istočnih zemalja iz 1930-ih.

U srpnju 1937. Antolić boravi u Londonu na proučavanju europskoga sustava civilne obrane u izgradnji javnih građevina. Bila je to klasična predratna tema i standardan scenarij: vjerojatno zbog recentnoga projekta koji je vodio – izgradnja Škole za civilnu zaštitu

od zračnoga napada na Ksaverskoj cesti u Zagrebu. Iste je godine Gideon tražio od Antolića koordinaciju jugoslavenskoga članstva CIAM-a za Peti kongres u Parizu. No, premda je sudjelovao na Petom kongresu u Parizu, o njegovoj korespondenciji nakon Četvrtoga kongresa i raspada RGZ-a gotovo da i nema arhiviranih podataka, a pozivnica za sudjelovanje na izložbi CIAM-a u Zürichu 10.-15. srpnja 1939., naslovljena na njegovo ime, ukazuje na nastavak suradnje.⁴⁷

U kontekstu međuratnog urbanističkog opusa Vladimira Antolića Cvjetno će naselje, budući da Regulacijska osnova Zagreba nije provedena, ostati jedini primjer realizacije vizije koja je prema uvidu u arhitektov osobni arhiv – u njegova konceptualna razmatranja individualne stambene izgradnje u sačuvanim skicama i crtežima, te u njegova razmišljanja koja je pohranio u ‘kućnim spisima’ – bila zbog niza čimbenika, od planiranja cjelovite i uravnotežene zamisli do same provedbe, puno više od dosljedne primjene poznatih ciamovskih principa.

CVJETNO NASELJE U ZAGREBU – NAJVEĆI USPJEH HRVATSKOG URBANIZMA IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

THE QUARTER OF CVJETNO NASELJE IN ZAGREB – THE GREATEST ACCOMPLISHMENT OF CROATIAN URBAN PLANNING IN THE INTERWAR PERIOD

Cvjetno naselje gradilo se na kredit koji su službenici dobili od Gradske stedionice uz desetogodišnju otplatu putem mjesečne stanarine i uz godišnju kamatu od 6%.⁴⁸ Njegovi su budući stanovnici bili u najvećoj mjeri unaprijed poznati. Nakon plana regulacije i parcelacije, po kojima je svakoj kući pripala parcela dimenzija 20×40 metara (222 čhv)⁴⁹ izdužena u smjeru istok-zapad, izrađeni su ostali urbanističko-planski dokumenti (plannovi komunalne infrastrukture; situacija Sl. 1.) i definirani tipovi obiteljskih kuća. Antolić je za naselje predvidio 70 kuća (do rata sagrađena je 51) u dva osnovna tipa – katni i dvokatni, s karakteristično blago skošenim jednostrešnim krovovima, a njihove su projekte razradivali projektanti-inženjeri potpisani na sastavnicama izvedbenih projekata.⁵⁰ Od dvaju tipova kuća jedan je prema kvadraturi podijeljen na tri podtipa, tako da su u konačnici u Cvjetnome naselju projektirani i izgrađeni: tri katna tipa – A 95, A 110, A 140 i jedan dvokatni – B 170, svi različitim kvadratura: tip A 95 od 95 četvornih metara, tip A 110 od 110, A 140 od 140 i tip B 170 od 170 četvornih metara (Sl. 9. i 10.).⁵¹

Po uredbi koja je od gradske uprave izdana za gradnju kuća u Cvjetnome naselju bio je zadan njihov vanjski izgled. Uz jednostrešni

SL. 8. CVJETNO NASELJE U GRADNJI, U DRUGOM PLANU KUĆA ANTOLIĆ, U POZADINI STARI SAVSKI NASIP, 1938.

FIG. 8 CVJETNO NASELJE IN CONSTRUCTION, ANTOLIĆ'S HOUSE IN THE BACKGROUND, OLD SAVA EMBANKMENT IN THE DISTANCE, 1938

SL. 9. CVJETNO NASELJE – KUĆA TIPA A 110, OBJAVLJENO 1940.

FIG. 9 CVJETNO NASELJE – HOUSE OF THE A110 TYPE, PUBLISHED IN 1940

SL. 10. CVJETNO NASELJE – KUĆA TIPA A 140, OBJAVLJENO 1940.

FIG. 10 CVJETNO NASELJE – HOUSE OF THE A 140 TYPE, PUBLISHED IN 1940

de Sèvres 35, Antolić je naveden uz Ernesta Weissmanna kao stalni član s prebivalištem u Mesnickoj 7 u Zagrebu [FLC B3-2494, Pariz].

46 ANTOLIĆ, 1937: 175

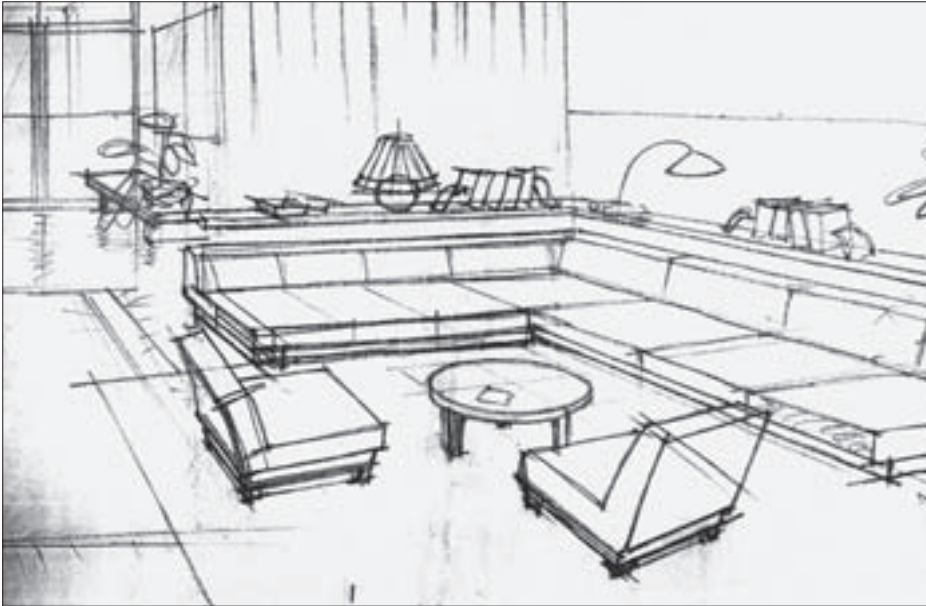
47 DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić

48 DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić

49 *** 1940: 2

50 Prema situaciji iz biltena koji je objavljen kao poseban otisak „Inženjera” vidi se 70 kuća. No prazne površine na istočnome i zapadnome dijelu naselja na toj su situaciji bile predviđene za parcelaciju za još ukupno 12 parcela s kućama, što odgovara broju od 82 kuće predviđene za izgradnju. [*** 1940: 1]

51 Tip A 95 imao je u prizemlju nusprostorije, na katu dnevni boravak, kuhinju, kupaoonicu i dvije spavace sobe (sanitarni cvor predviđen je u obje etaže). Tip A 110, s puno većim trijemom u prizemlju, imao je dodanu radnu sobu, a na katu jednu spavacu sobu više od tipa A 95. Tip A 140 u donjoj je etaži imao drugi (ljetni) dnevni boravak, a na katu: dnevni boravak, kuhinju, dva sanitarna cvora (ukupno dakle tri) i tri spavace sobe. Dok su tipovi A bili jednokatne kuće, Tip B od 170 m², organiziran na tri etaže, imao

Sl. 11. V. ANTOLIĆ: SKICA INTERIJERA KUĆE U CVJETNOME NASELJU, GODINA NEUTVRĐENA (VJEROJATNO KRAJ 1930-IH ILI POČETAK 1940-IH)

FIG. 11 V. ANTOLIĆ: INTERIOR OF THE HOUSE IN CVJETNO NASELJE, SKETCH, YEAR UNKNOWN (PROBABLY END OF THE 1930S, BEGINNING OF THE 1940S)

krov zadana je bila izgradnja na armiranobetonskim stupovima s glavnom etažom na prvom katu i nusprostorijama u prizemlju.⁵² Bio je to koncept koji se 'bori' protiv surove prirode zagrebačkoga aluvijalnog pojasa.

Urbanističko je rješenje vrlo funkcionalno – ortogonalna mreža ulica omeđuje tri dvostrana paralelna poteza parcela s kućama. Za središnju aleju u smjeru istok-zapad bila je predviđena isključivo pješačka namjena, a u realizaciji je ta aleja kolno-pješačka, s obustranim nasadima breza. S istočne strane naselja planirana je bila škola s igralištem, a sa zapadne tzv. podcentar koji je trebao sadržavati igralište, tržni i društveni centar.⁵³ Škola je izvedena tek desetljećima nakon rata, a njezinu je urbanističku poziciju Antolić i tada skicirao u maniri u kojoj je naselje građeno prije rata (Sl. 7.).⁵⁴ Podcentar međutim nije sagrađen.

Provedba pothvata izgradnje Cvjetnoga naselja bila je za Zagreb tridesetih godina nezamisliva bez čvrste organizacije i rukovodstva. O tome svjedoči žalba koju je početkom rujna 1939. podnio Savez hrvatskih obrtnika, središnjica Zagreb, Gradskome poglavarstvu protiv Antolića kao tehničkog upravitelja i člana građevnog odbora Cvjetnoga naselja, i to zbog njegova inzistiranja na prekidi štrajka radnika elektrotehničkog obrta, kojima je uvjetovao izvršenje radova u roku od 5 dana bez obzira na štrajk.⁵⁵

Antolićeva obiteljska kuća bila je jedna od do rata izgrađenih kuća u Cvjetnome naselju. Bila je to kuća tipa A 140, na južnoj granici naselja, najbliža tadašnjemu savskom nasipu, uz jedan od dva južna 'trokuta' parcele javnih nasada kojima je riješen prijelaz s or-

togonalne sheme na zavojitu cestu Prisavljje što prati luk rijeke i nasipa (dva trokuta i jedan uži, izduženi pojas dužine kao hipotenuza spomenutih 'trokuta': oko 80 m).

Za kuće u Cvjetnome naselju karakteristični su – suvremen i tada avangardan koncept gradnje na armiranobetonskim stupovima, po autoru nazvan „moderna sojenica”⁵⁶ (armiranobetonski okvir s ispunom zidovima od opeke, od kojih vanjski imaju zračni međuprostor), i specifična konstrukcija jedno-strešnih krovišta koji su uz stupove bili prepoznatljivo obilježje svih kuća. Taj je koncept, međutim, u doba u kojem vlada regionalistički pristup i sve veća percepcija nacionalne tradicije kao bitne društvene odrednice suvremene arhitekture, već pomalo zaobilazio recentne europske i svjetske tendencije. Cvjetno je naselje tako bilo u kontradikciji sa stanovitim eklekticizmom dijela tadašnje europske moderne, relativno hermetično i konceptijski 'čisto' – zamišljeno poput kakva savršenoga industrijskog proizvoda.

Funkcionalnost prometne organizacije sa segregacijom pješačkih i kolnih ulica, što je bio naputak iz *Atenske povelje* i jedan od problema kojim su se ciamovci počeli bavili još od La Sarraza, te jednostavnost rješenja vlasničkih odnosa bili su preduvjeti za brzu i učinkovitu izgradnju, a iznimnu je kvalitetu naselju davao relativno velik postotak nasada koji su, uz većim dijelom južno orijentirane vrtove kuća, ubrzo stvorili ugodnu stambenu oazu. Pješačka ulica prolazi središtem naselja, uz dužu stranicu središnjih parcela s ogradenim vrtovima, a kolne, koje su okomite na središnju pješačku aleju, u jednoj varijanti na sjevernoj strani završavaju kolokretima kako bi se potpuno izbjelego tranzit kroz naselje, a u drugoj se spajaju prema planiranoj sjevernoj prometnici (tada produženoj Zadarskoj, danas Slavonskoj aveniji). Središnja aleja, predviđena za pjesake, postala je u izvedbi kolno-pješačka ulica, perivojno oblikovana naoko slobodno zasadenim brezama koje su naselju izgrađenom pod nasipom dale još jedan tipično 'vodeni' ugođaj mira elitne gradske periferije.

Okomite ulice, parcele jednake veličine i orijentacije (20×40 metara, izdužene u smjeru istok-zapad) te orijentacije kuća s dnevnim

je u prizemlju karakterističan otvoreni natkriveni prostor (ulazni trijem), nusprostorije, sanitarni čvor i ljetni dnevni boravak, a u dvije identične gornje etaze, svaka s po tri spavaće sobe s jednim sanitarnim čvorom. U tipovima A 140 i B 170 primijenjen je princip povezivanja triju južnih soba u cjelinu, što u idejnoj sferi vjerojatno evocira model francuskoga baroknog dvorca i u tome kontekstu Le Corbusierove rane inspiracije. U Cvjetnome naselju, međutim, to nije bila revolucionarna fourieovska falansterija – prikazana svojevremeno zanosnom vizijom Versaillesa – nego praktična primjena uzorite barokne funkcionalne organizacije za radnike u državnoj službi i po racionalnoj konstrukciji na tragu Le Corbusierove kuće „Domino” iz 1920. Bio je to sasvim sigurno i neophodan društveni prosede u

prostorima otvorenim južnome suncu bile su dakle okosnica stroge koncepcije naselja. Platonistička 'čistoća', prepoznatljiva u jedinstvenoj unifikaciji parcela i arhitekture, proizlazila je i iz pomalo totalitarne intencije arhitekta da sve projektira sam – od urbanizma do interijera (Sl. 7.).⁵⁷

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Vladimir Antolić pojavio se na već aktivnoj sceni hrvatske moderne arhitekture početkom 1930-ih godina, kada se istaknuo kao jedan od osnivača Radne grupe Zagreb, hrvatski delegat CIAM-a i javno angažirani urbanist koji je u svojim predavanjima i člancima u najeminentnijim časopisima tadašnjice branio načela funkcionalnog urbanizma. U drugoj polovici tridesetih Antolić realizira samostalno ili u suradnji s drugim arhitektima niz urbanističkih projekata, od kojih će dugogodišnji autorski rad na Direktivnoj regulacijskoj osnovi Zagreba, zajedno s Josipom Seisselom, Stjepanom Hribarom i Antunom Ulrichom, koji je trajao od njegova zaposlenja u Gradskome građevnom odsjeku 1932. do usvajanja Regulacijske osnove 1937. (1940.), te samostalni projekt Cvjetnoga naselja (1938.-1940.), koji je jedan od najboljih realiziranih primjera hrvatskoga funkcionalnog urbanizma uopće – ostaviti do danas prepoznatljiv trag u zagrebačkoj urbanoj morfologiji.

Regulacijska osnova zbog rata i poslijeratnih organizacijskih promjena nije provedena, a Cvjetno je naselje velikim dijelom realizirano: do rata je izgrađena 51 kuća od planiranih 70 (naselje se nastavilo graditi i nakon rata), škola na zapadnoj strani naselja izgrađena je nakon rata, dok podcentar planiran na istočnoj strani nije izgrađen. Cvjetno naselje bilo je već i po odabiru lokacije na jalovim njivama plavnoga zagrebačkog predgrađa i po koncepciji kuća koje Antolić naziva 'modernim sojenicama' – vizionarski pothvat *par excellence*.

U cjelokupnome pogledu na najznačajniji dio urbanističkog opusa Vladimira Antolića koji je vezan za Zagreb, Cvjetno naselje ostat će jedini primjer dosljedno provedene vizije koja

je prema uvidu u arhitektov osobni arhiv – u njegova konceptualna razmatranja individualne stambene izgradnje u sačuvanim skicama i crtežima – bila puno više od same primjene ciamovskih principa *novoga gradnja*: sugerirane prometne segregacije, funkcionalnoga komunalnog i na kraju, što je možda u hrvatskim prilikama bilo i najvažnije, jednostavnoga imovinsko-pravnog rješenja. To 'više' bila je zapravo provedba sama te koncipiranje kuća i stambenih prostora u kućama bez konkretnoga ideološkog uzorka, u sklopu dotadašnjih najboljih svjetskih iskustava koja su u 20. stoljeću predvodili pojedinci ili pokreti, poput Le Corbusiera ili Bauhausa, pa i nekih općih rezultata stanogradnje – možda pariške u doba i nakon Haussmanna, možda model francuskoga baroknog dvorca s prolaznim glavnim prostorijama odignutim od tla na *l'assiette*, na koji podsjeća tlocrtno rješenje prvoga, od tla odignutog kata tipskih kuća u Cvjetnome naselju.

Razotkrivanje okolnosti što su pratile izradu Regulacijske osnove i izgradnju Cvjetnoga naselja 1930-ih, a koje spoznajemo iz rukopisa pripremljenih predavanja sačuvanih u arhitektovu osobnom arhivu u njegovoj kući u Cvjetnome naselju, te koje su bile i primarna tema ovog članka, ukazuje na jednu činjenicu od presudne važnosti za zagrebački međuratni urbanizam: Antolić je bio jedan od najvažnijih sudionika u borbi za kritičku primjenu principa moderne arhitekture i funkcionalnog urbanizma. I upravo su u tome kontekstu važna njegova javna predavanja kroz koja je utemeljio teorijske smjernice hrvatskoga međuratnog urbanizma, kojih je upravo osnovno obilježje spomenuta (poslije u praksi kroz proces izrade usvajanja zagrebačke *Regulacijske osnove* i prokušana) kritička primjena ciamovskih principa iz La Sarraza i *Atenske povelje*.

O navedenome doznajemo više u nedatiranome rukopisu, vjerojatno s kraja 1933., pod naslovom „Ideologija moderne arhitekture – prolegomena principima urbanizma ili čarolije dr. Knolla i arh. M. Vidakovića”, u kojem napada poznata Knollova antimodernistička stajališta i ističe važnost bezuvjetne primjene funkcionalističkih načela urbanizma. O istome saznajemo i u nešto ranijim predavanjima „Grad i društvo” koja je održao početkom 1933. u Pučkom učilištu u Zagrebu, a u kojima iznosi smjernice u izradi nove zagrebačke Regulacijske osnove, dajući istovremeno kritiku recentnih hrvatskih i europskih kapitalističkih pretenzija što isključuju svaki socijalno osviješten pristup planiranju grada, zatim u rukopisu „Funkcionalni grad” iz iste 1933. u kojem ponavlja već poznata čvrsto modernistička stajališta i pristup izradi zagrebačke Regulacijske osnove, te u članku „Jedno predavanje o urbanizmu” objavljenom 1935. u „Književniku” u kojem napada

kriznom, navirućem predratnom vremenu, u duhu utopijskih vizija koje najavljuju moderno doba i uvode nove, neizbježne estetske ekspresije. Detaljnije vidjeti u: *** 1940: 1-4 i prilogu u knjizi: RADOVIĆ MAHEČIĆ, 2002: 186-189.

52 DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić

53 Prema situaciji iz biltena koji je objavljen kao poseban otisak „Inženjera”. [*** 1940: 1]

54 Skica je sačuvana u osobnom arhivu. [VA]

55 DAZG, Osobnici službenika gradske uprave, V. Antolić

56 *** 1940: 3

57 Brojne skice interijera kuća u Cvjetnome naselju (u prvome redu arhitektove vlastite kuće) sačuvane su u Antolicevu osobnom arhivu. [HMA-VA]

Öhlgötzov model nacionalnoga gospodarstva, kao i u predavanju „Razvoj naših gradova” na sastanku CIRPAC-a u Budimpešti 1937., u kojem naglašeno ponavlja problem društvene neravnoteže na primjerima nerazmjernih uvjeta stanovanja u pojedinim dijelovima Zagreba.

Premda bi za konkretnu determinaciju obilježja u zagrebačkoj međuratnoj Regulacijskoj osnovi bilo potrebno puno opsežnije istraživanje koje uključuje i preostale autore, a za plasiranje značenja Cvjetnoga naselja u europskom kontekstu usporedba s istovremenim europskim primjerima, sasvim je sigurno – već pri letimičnom uvidu u Antolićev rad i uz poznavanje ostalih zagrebačkih urbanista koji su djelovali između dva svjetska rata i radili na Regulačijskoj osnovi Zagreba – da je sve ‘čvrsto’, ‘čisto’ i pomalo beskompromisno u toj osnovi, poput funkcionalne prometne sheme koja je rezultat vizije izgradnje linearnoga grada izduženog u smjeru istok-zapad, bilo ono za što se Antolić zalagao ili što je osobno radio.

Antolićev smisao rada na urbanizmu Zagreba između dva svjetska rata najbolje predočuju njegova stajališta iznesena u drugom predavanju „Grad i društvo” u veljači 1933., koja su pronađena u istoimenom rukopisu, zajedno s intrigantnim za to predavanje pripremljenim fotografijama najnaprednijih svjetskih urbanističkih planova i realizacija, kada on ističe: „Arhitektura je izraz društva i vremena; podjela društva u vezi je sa načinom produkcije i odražava se u točrtu grada kao i u formaciji pojedinih elemenata arhitekture i umjetnosti.” Upravo su stoga njegov teorijski angažman iznesen na javnim predavanjima i primjena prvih avangardnih teorijskih smjernica urbanizma u praksi najavili nove svjetske trendove kojima se 1930-ih godina već uvelike služila hrvatska urbanistička praksa. A to za koncepciju novoga Zagreba znači odbacivanje starih Howardovih modela vrtnoga grada i rješenja decentralizacije velegrada izgradnjom satelitskih naselja te primjenu novih uzora – uz francuska i njemačka iskustva i linearnoga grada kakav je bio Miljutinov teorijski model i Magnitogorsk Ivana Leonidova.

Kroz čitavo treće desetljeće 20. stoljeća Antolić – usporedno s trasiranjem prvih teorijskih smjernica hrvatskoga urbanizma u svojim predavanjima, koje su u ovome članku iznesene, te kroz poznati angažman u RGZ-u i CIAM-u, kao i usporedno s radom na Regulačijskoj osnovi te na planiranju i izgradnji Cvjetnoga naselja – projektira za privatne investitore i koncipira niz modela kuća i kuća za vikend. Zajedno s crtežima i akvarelima iz mladosti, ovi posljednji projekti i koncepti predstavljaju do danas gotovo potpuno nepoznat dio Antolićeva opusa pa je posve sigurno da će njegovo značenje za hrvatsku arhitekturu između dva svjetska rata biti cjelovito tek onda kada i ti radovi budu konačno istraženi.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

- ANTOLIĆ, V. (1933.a), *Predavanja. Grad i društvo*, „Jutarnji list”, 22 (22.1.): 6, Zagreb
- ANTOLIĆ, V. (1933.b), *Grad i društvo*, „Jutarnji list”, 22 (1.2.): 8, Zagreb
- ANTOLIĆ, V. (1933.c), *Grad i društvo (II. dio)*, „Jutarnji list”, 22 (25.2.): 10, Zagreb
- ANTOLIĆ, V. (1933.d), *Grad i društvo*, „Arhitektura”, 3 (3-4): 42-46, Ljubljana
- ANTOLIĆ, V. (1935.), *Jedno predavanje o urbanizmu*, „Književnik”, 5: 205-207, Zagreb
- ANTOLIĆ, V. (1937.), *Razvoj naših gradova*, „VPS”, 8 (3): 169-176, Zagreb
- ANTOLIĆ, V.; SEISSEL, J. (1933.), *Regulatorna osnova za grad Zagreb*, „Tehnički list”, 6-7: 73-76, Zagreb
- BARISIĆ MARENIĆ, Z. (2005.), *Paviljonski sklop Poljoprivredno-sumarskog fakulteta; Prva realizacija modernoga fakultetskog sklopa Zagrebackog sveučilista*, „Prostor”, 13 (1 / 29f): 55-66, Zagreb
- BJAZIĆ-KLARIN, T. (2005.), *Radna grupa Zagreb – osnutak i javno djelovanje na hrvatskoj kulturnoj sceni*, „Prostor”, 13 (1 / 29f): 41-54, Zagreb
- FRANKOVIĆ, E. (1976.), *Arhitekt Vlado Antolić. U povodu nagrade „Vladimir Nazor” za životno djelo*, „Život umjetnosti”, 24-25: 70, Zagreb
- KNOLL, P. (1930.), *Urbanizam s osobitim obzirom na stari Zagreb*, „Književnik”, 5 (3): 189-197, Zagreb
- KNOLL, P. (1933.), *Ideologija moderne arhitekture*, „Arhitektura”, 3 (9): 124-140, Ljubljana
- PLANIC, S. (1932.a), *Progres graditeljstva. Izvadak iz knjige „Treba znati”*, „Gradevinski vjesnik”, 1: 7-11, Zagreb
- PLANIC, S. (1932.b), *Problemi savremene arhitekture*, Zagreb
- POŽGAJ, Z. (1934.), *Ideologija doktora Knolla*, „Književnik”, 3: 110-117, Zagreb
- PREMERL, T. (1981.), *Isticanje i provedba suvremenih arhitektonskih načela. Arhitekt Vladimir Antolić (1903.-1981.)*, „Čovjek i prostor”, 10 (343): 9, Zagreb
- PREMERL, T. (1984./1985.), *CIAM i naša međuratna arhitektura*, „Arhitektura”, 37/38 (189-195): 50-53, Zagreb
- PREMERL, T. (1990.), *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata – nova tradicija*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb
- RADOVIĆ-MAHEČIĆ, D.; ŠTOK, S. (1997.), *Prese dan zagrebackog urbanizma*, „Život umjetnosti”, 31 (59): 10-27, Zagreb
- RADOVIĆ-MAHEČIĆ, D. (1999.), *Slavko Loewy – sustvaratelj hrvatske arhitekture 1930-ih godina*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
- RADOVIĆ-MAHEČIĆ, D. (2002.), *Socijalno stanovanje međuratnog Zagreba*, Horetzky, Zagreb
- RADOVIĆ-MAHEČIĆ, D. (2007.), *Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih*, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb
- REBERSKI, I. (1971.), *Kritička retrospektiva „Zemlja”*, katalog izložbe, Zagreb
- WEISSMANN, E. (1984./85.), *Imali smo drugu verziju povelje*, „Arhitektura”, 37-38 (189-195): 32-37, Zagreb
- *** (1937.), *Gdje će biti sagradjen novi dom inženjera u Pierottijevoj ili Subicevoj ulici?*, „Večer”, 6.3.: 7-8, Zagreb
- *** (1940.), *Cvjetno naselje u Zagrebu*, „Inženjer”, 3-4: 2, Zagreb
- *** (1991.), *Arhitekti članovi JAZU, HAZU (ur.: GALIĆ, D.)*, Zagreb

IZVORI

SOURCES

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

- Državni arhiv u Zagrebu, Opatička 29, Zagreb [DAZG]
- Arhiv arhitekta Vladimira Antolića, 1. Cvjetno naselje 25, Zagreb (danas u Hrvatskom muzeju arhitekture, Gorana Kovačića 37, Zagreb) [HMA-VA]
- Fondation Le Corbusier, 8-10 square du Docteur Blanche, 75016 Paris, Francuska [FLC]
- Arhiva g. Stanka Antolića, Breubergstrasse 8, D-64546 Mörfelden-Walldorf, Njemačka [SA]

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

DOCUMENT SOURCES

- ANTOLIĆ, V. (1933.e), *Grad i društvo I*, rukopis [VA]
- ANTOLIĆ, V. (1933.f), *Grad i društvo II*, rukopis [VA]
- ANTOLIĆ, V. (1933.g), *Ideologija moderne arhitekture – prolegomena principima urbanizma ili carolije dr. P. Knolla i arh. M. Vidakovića*, rukopis [VA]
- ANTOLIĆ, V. (1933.h), *Funkcionalni grad*, rukopis [VA]

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- Sl. 2., 3., 5, 6. SA
 Sl. 1. *** 1940: 1
 Sl. 8. SA
 Sl. 9. *** 1940: 3
 Sl. 10. *** 1940: 3
 Sl. 4., 7., 11. HMA-VA

SAŽETAK

SUMMARY

ARCHITECT VLADIMIR ANTOLIĆ AND HIS URBAN PLANS OF INTERWAR ZAGREB

Vladimir Antolić (1903-1981) was a Croatian architect of great significance for the urban planning of Zagreb in the interwar period, also esteemed for the overall architectural work which lasted continuously for almost six decades. Each overview of Croatian interwar architecture has so far had as its inevitable part the 1937 Zagreb Regulation plan, (1940) which Antolić authorized together with Stjepan Hribar, Josip Seissel and Antun Ulrich (but whose implementation was stopped because of war), and the realisation of the Zagreb quarter Cvjetno naselje which is one of the best and most comprehensive examples of functional urban planning in Croatia. Antolić's accomplishments in urban planning also include the regulation plan which was the basis for the construction of Vukovarska Street – a modern Zagreb boulevard from the 1950s and one of the biggest streets in the city, and urban and spatial plans of cities and regions in Macedonia, Burma, Malaysia and Indonesia (such as the Rangoon general plan from the 1950s and Kuala Lumpur general plan from the early 1960s according to which those towns were constructed). Despite those achievements, Antolić's importance for Croatian architecture due to his active support of the use of most advanced urban planning models in the first half of the 20th century together with his international significance attested by his Asian oeuvre has remained more or less unknown to the public and relatively neglected in the context of 20th century modern architecture in Croatia.

However, this article, based on the archive materials from the architect's private archive from his house in Cvjetno naselje in Zagreb (today in the Croatian Museum of Architecture, 37 Ivan Goran Kovačić Street, Zagreb), as well as the materials from the Croatian State Archives in Zagreb (29 Opatička Street) brings so far undisclosed information on Antolić's involvement in the theory of urban planning, primarily associated with his support of new principles of construction and planning of new urban parts, which was in fact a critical approach to CIAM postulates from Sarraz and a preliminary draft of the Athens Charter, which also proves his significance.

That was a specific Croatian approach common in the past days before any sort of proposition from

the West or East was accepted. In other words, this was the approach that greatly determined the direction of Croatian theory of urban planning in the 1930s, indisputably as one of the most advanced approaches in Europe. More about the mentioned approach can be found out from Antolić's manuscript written in 1933/34 and kept in his private archive under the title "Ideology of Modern Architecture – Prolegomenon to the Principles of Urban Planning or the Spell of Dr Knoll and Architect M. Vidaković" in which he criticized Knolls anti-modernist views well known at the time in Croatia, and in which he stresses the importance of unconditional adherence to the functionalist principles of urban planning. Two of his lectures entitled "City and Society" held in Zagreb in the beginning of 1933 also attest to the above mentioned fact. In the lectures he brought forth the guidelines on the creation of a new Zagreb regulation plan based on the results of the great 1930/31 International competition. He criticized the capitalist pretensions in Europe which excluded almost every socially conscious approach to urban planning. Preparations for the mentioned lectures in the form of revised writings can also be found in the architect's private archive.

Antolić confirmed his views in the article "One Lecture on Urban Planning" published in 1935 in *Književnik* in which he impugned Öhlgötz's model of national economy (Hitler's spatial planner) and in the lecture "Development of Our Towns" at the CIRPAC meeting in Budapest in 1937, in which he pronouncedly repeated the problem of social imbalance in the case of disproportionate housing conditions in certain parts of Zagreb. The meaning of his work on urban planning in Zagreb between the two world wars is generally best presented by his views expressed in the second lecture entitled "City and Society" in February 1933 in Zagreb in which he stressed: "Architecture is an expression of society and time; a social division is related to the ways of production and is reflected in the city plan as well as in the formation of certain elements of architecture and art". That was the reason the work on the Zagreb regulation plan and the application of the first theoretical avant-garde guidelines of urban planning heralded new world trends

which were already to a large degree followed in Croatian urban planning in the 1930s. For the concept of new Zagreb that meant rejecting old Howard's models of the garden city and decentralization of the metropolis by way of satellite towns and adopting new models – French and German, together with the linear city design such as Milyutin's theoretical model and the social city Manitogorsk by Ivan Leonidov. Croatian urban planning in the 1930s in the oeuvre of its most important representative was therefore an interesting mixture of good experiences from both the West and East. This peculiar Croatian "juggling" was a unique feature of Croatian urban planning which has to be recorded as such in 20th century European history.

In most significant part of Vladimir Antolić's oeuvre related to urban planning in Zagreb, Cvjetno naselje will remain the only example of consistently realized vision which was, according to the architect's private notes and his conceptual considerations of individual housing in preserved sketches and drawings, much more than simply application of CIAM's principles of new construction: suggested traffic segregation, functional, communal and property-legal arrangements. It was in fact more the realisation itself, and the process of conceptualizing houses and residential spaces in houses without any specific ideological model, within the best international experiences provided in the 20th century by individuals or movements such as Le Corbusier or Bauhaus.

It does not hurt to emphasize Antolić's work in Paris around 1927 in the studio of the architect Bucher since he left Vienna for Paris after his studies. At that time he created the drawings and water colours that has until today been completely unexplored and according to which we discover possibly the architect's first artistic role models.

Due to the discovered material in the research of Antolić's interwar oeuvre relating to urban planning in theory and practice, it can be concluded that Vladimir Antolić belongs to a group of the most important urban planners in Croatian history, even without taking into consideration his intercontinental success in the post war period when he worked on urban planning in the cities and regions of southeast Asia.

VEDRAN IVANKOVIĆ

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

Dr.sc. **VEDRAN IVANKOVIĆ**, dipl.ing.arh. Diplomirao je i doktorirao na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i zaposlen na Katedri za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu. Od 2008. godine stipendist je Vlade Republike Francuske na poslijedoktorskom znanstvenoistraživačkom radu u *Fondation Le Corbusier* u Parizu. Objavio je petnaestak znanstvenih radova, a osim znanstvenoga bavi se i stručnim radom.

VEDRAN IVANKOVIĆ, PhD, Dipl.Eng.Arch. graduated and obtained his PhD at the Faculty of Architecture in Zagreb where he works at the Department of Urban Planning, Physical Planning and Landscape Architecture. In 2008 he received scholarship from the French Government for a postdoctoral research programme at the *Fondation Le Corbusier* in Paris. He has done both scientific and professional work and published around fifteen scientific papers.

